

Carmen Lafuente

Com es forma un psicoanalista lacanià?

Probablement alguns de vosaltres us heu interessat alguna vegada per la psicoanàlisi ja sigui en relació amb la vostra formació en psicologia o per la incidència que té la psicoanàlisi en la cultura i la civilització. Apareix en el rerefons d'algunes obres d'art, al cinema, a la literatura i potser coneixeu algunes persones cèlebres o properes a vosaltres que es psicoanalitzen. És possible que us hagueu preguntat, "Si volgués estudiar psicoanàlisi o fins i tot arribar a ser psicoanalista a on hauria d'anar?". Introduïm ja aquí una diferència entre estudiar psicoanàlisi - hi ha llocs on s'ensenya i fins i tot un pot fer-ho pel seu compte, i ser psicoanalista. Tractarem les dues coses.

La teoria

La psicoanàlisi és una disciplina de complexa transmissió perquè té dues vessants, una la formació teòrico-pràctica i una altra que consisteix en l'experiència psicoanalítica personal, imprescindible per a la persona que vol ser analista.

És per això que podem considerar la formació com un tríode que consta dels següents elements: la formació teòrica, la supervisió i l'anàlisi personal

Aquesta formació teòrica, ha de comprendre l'estudi dels textos dels autors més importants és a dir, Freud l'inventor de la psicoanàlisi i Lacan el renovador, que són els que han fundat les bases teòric clíniques d'aquesta disciplina però sense oblidar els postfreudians, i els postlacanians, és a dir la generació actual, que ha aportat interessants novetats com per exemple en la psicoanàlisi amb nens, el tractament de l'autisme, la psicoanàlisi en institucions, etc

Haurà d'aprofundir en la clínica i els conceptes bàsics de la psicoanàlisi com la associació lliure, la transferència, l'inconscient, la pulsio i en la tècnica psicoanalítica és a dir com es rep a un pacient i com escoltar el que diu, com tractar els seus problemes intervenint només des de la paraula, quina diferència hi ha entre la psicoanàlisi i altres teràpies que també es basen en l'escolta... Però la formació haurà d'incloure altres disciplines com la antropologia, la mitologia, la lingüística, la lògica, la topologia, etc, a partir de l'ensenyament de Lacan que va introduir aquestes eines per abordar i construir alguns dels seus conceptes.

Evidència científica

Curiosament la formació teòrica, no se sol trobar a l'universitat, tot i que encaixaria bé amb una formació de tipus universitari. El que succeeix és per algunes persones la psicoanàlisi es considerada una disciplina sense evidència

científica. Aquest és un tema complex ja que l'evidència científica, és a dir experimental i demostrable en una disciplina com la psicoanàlisi que treballa amb el subjecte, no amb el cervell, és difícil d'assolir. Un dels problemes fonamentals en aquesta polèmica és el model de ciència a què es fa referència. És obvi que si es parteix d'una concepció reduccionista i d'un marc epistemològic pres de les ciències exactes o del model de la ciència experimental, la psicoanàlisi no té fàcil cabuda.

Això no vol dir que calgui ubicar la psicoanàlisi al costat de teràpies més informals ja que encara que no és una disciplina científica, en el sentit més estricte de la paraula, la teoria i la praxi analítiques tenen relació amb la ciència. Tant Lacan com els seus deixebles han tingut la ferma voluntat d'integrar a la psicoanàlisi en el camí de la ciència, utilitzant per a això elements de la matemàtica, la teoria dels conjunts, la lògica, la topologia, etc

El subjecte

La psicoanàlisi treballa amb el subjecte. Què vol dir axó?
No és el subjecte com a persona, no és una substància, ni el jo, és el subjecte de l'inconscient que és aquesta part de l'aparell psíquic que està reprimida.

Si està reprimida, llavors com s'hi accedeix? Passa que hi ha circumstàncies privilegiades en les que apareix; en els somnis, els lapsus, els símptomes, els actes fallits i es poden desxifrar en el dispositiu analític, lloc en el qual convergeixen el pacient i l'analista. És per això que la psicoanàlisi s'interessa molt particularment pel que cada pacient diu i per com ho diu.

Utilitza una eina que és l'associació lliure. Així el psicoanalista li diu al pacient: Digui tot el que li passi per el cap, sense cap mena de restriccions, amb la certesa de que l'associació lliure es tot menys lliure ja que l'inconscient, lo reprimida, empeny per sortir a la superfície mitjançant les circumstàncies anteriorment citades

D'aquí la importància d'escoltar no només el relat conscient i ordenat del pacient sobre el que li passa, sinó també les ensopegades de la paraula, els oblitats, els símptomes, els somnis, que ens acosten a la veritat del subjecte que no és el jo, que es mostra, sinó al contrari el que només apareix en un instant exemple:

Una pacient a la consulta es queixa de que el seu marit la qualifica d'autoritària, i ella no hi està d'acord i diu: "Es mentida que sigui autoritària, jo sempre li deixo fer el que vull"

Quina és la matèria del nostre quefer?: el que el pacient diu, no el que nosaltres "sabem". Freud ens commina a oblidar el que sabem en cada inici d'una anàlisi, per escoltar el que el pacient porta. Evidentment el saber del psicoanalista servirà per fer una hipòtesi diagnòstica, pensar en la millor manera de conduir el tractament, i intervenir des de la interpretació quan sigui convenient, però sense oblidar que no hi ha una cura estandarditzada, i que cal

acollir cada pacient des de la seva singularitat.

La clínica

La clínica psicoanalítica compta amb un element fonamental que és la transferència que és l'amor al saber que el pacient li suposa a l'analista i que condiciona la cura. El pacient confia que l'analista té un saber que l'ajudarà a resoldre els seus problemes, símptomes o el seu sofriment.

Veiem doncs que l'analista treballa només amb la seva persona i des de la seva paraula, no utilitza fàrmacs o altres elements i per aquest motiu, per poder ajudar al pacient, haurà no només saber de la teoria i la praxi, sinó saber d'ell mateix, tenir un coneixement de la seva pròpia subjectivitat de manera que aquesta no interfereixi en el tractament del pacient.

Qui es pot beneficiar d'una psicoanàlisi?

La nostra clínica és una clínica de l'escolta, de la paraula. La psicoanàlisi està pensada en principi per a pacients neuròtics però també els pacients psicòtics i altres patologies considerades més greus o aparentment menys dúctils a la modalitat analítica: dispositiu de paraula, relació interpersonal ... es poden beneficiar, sempre que l'analista utilitzi adequadament el dispositiu analític. Trastorns alimentaris, trastorns de la personalitat, addiccions ... es poden tractar psicoanalíticament i molts d'aquests pacients venen a les nostres consultes. En aquests casos caldrà tenir en compte el tipus de pacient que tractem per modular la nostra resposta, les nostres intervencions en funció de cada cas.

També des de la psicoanàlisi es treballa amb nens, i per descomptat també en institucions de salut mental que mitjançant intervencions fonamentades en la teoria psicoanalítica, adaptades naturalment a les condicions de la institució en relació a la durada, la freqüència ... poden assolir resultats molt positius.

És a dir que la psicoanàlisi ha anat adaptant-se a la realitat de la clínica i les demandes actuals per poder donar una resposta que sense allunyar-se dels seus fonaments; l'escolta, intervencions basades en la paraula, pràctica no normalitzadora, li permet estar a l'alçada dels desafiaments del nostre temps i atendre tant pacients neuròtics com amb altres patologies

Terapèutica per a tothom?:

Algunes persones poden pensar que la psicoanàlisi és una pràctica elitista i amb un funcionament molt rígid poc apta per a subjectes d'avui dia, ocupats, amb treballs de vegades precaris i amb patologies que no sempre encaixen amb les que llegim en els textos clàssics de la psicoanàlisi. Però va ser precisament Lacan el que va modificar alguns dels pressupostos que regien una cura analítica. Vegem alguns d'ells:

Així va introduir la sessió breu o de durada variable, en funció del material que apareix a la sessió, constituint el tall de la mateixa una manera d'interpretació.

Això el diferencia d'altres escoles en què la sessió té una durada preestablerta, generalment de 45 min., independentment del que el pacient relati, amb la qual cosa s'estableix una pràctica molt ritualista que no sempre s'ajusta a les necessitats del pacient

Una altra qüestió és la flexibilitat relativa al nombre de sessions setmanals. No és imprescindible anar a l'analista quatre vegades per setmana com imposen algunes escoles ja que treballant un cop per setmana o adequant el nombre de sessions a la disponibilitat del pacient es pot parlar d'anàlisi en tota regla.

A vegades es discuteix també sobre si pot haver anàlisi sense divan. El divan és un instrument introduït per Freud i que mantenen els analistes actuals. Té la finalitat de disminuir la incidència de la persona de l'analista en el pacient. A les institucions o amb alguns pacients passa que no s'utilitza el divan i no per això es deixa de fer una pràctica terapèutica basada enterament en la psicoanàlisi.

Els punts veritablement fonamentals són el treball analític per part de l'analista'n, basat en l'associació lliure, l'escolta específica d'un analista i la transferència que opera entre tots dos, i tot això no depèn només de qüestions com ara el nombre de sessions per setmana o la durada de les sessions. Un pacient pot estar anant cada dia a l'analista i estar fent una pràctica ritualista i defensiva, mentre que per contra hi ha la possibilitat d'una anàlisi que toqui veritablement el nucli dels conflictes subjectius independentment del nombre de sessions setmanals

La supervisió:

La clínica s'aprèn escoltant pacients i en aquesta escolta sobre tot de practicants menys experimentats moltes vegades intervé un psicoanalista més veterà en la pràctica que s'anomena control o supervisió. S'hi pot supervisar no només les dificultats epistèmiques d'un subjecte sinó a més els entrebancs subjectius convertint la supervisió en una pràctica propera - en un sentit, al propi anàlisi personal.

La supervisió dels tractaments de pacients durant un cert període de temps és una disciplina molt recomanable per als joves candidats a analistes en la qual poden, no només resoldre dubtes teòrics respecte al diagnòstic o al tractament sinó també entendre les dificultats personals que de vegades li causen determinades patologies o determinades intervencions com cobrar, tallar la sessió, com i quan interpretar...

L'anàlisi personal

Totes les escoles i tendències psicoanalítiques estan d'acord en que per ser analista cal haver-se psicoanalitzat. En això també Lacan va introduir moltes novetats. En la seva època a la IPA hi havia el que s'anomenava llista de didactes, és a dir una sèrie de psicoanalistes que per haver aconseguit un grau d'experiència elevat, es consideraven els únics que podien psicoanalitzar a un candidat a analista, convertint-se una casta (com la dels polítics que se succeeixen a si mateixos). Lacan va intervenir desqualificant aquest costum i

posant en primer pla la transferència cap a un psicoanalista qualsevol, elegit personalment per l'interessat.

Com es tria un psicoanalista? No hi ha un manual per a això ni tampoc hi ha criteris establerts. Prèviament hi ha una transferència a la psicoanàlisi en si mateixa, com una pràctica que desperta l'interès d'una persona i posteriorment es pensa en la persona, l'analista que pot portar a terme un tractament d'aquestes característiques. L'elecció passa per l'inconscient de cada subjecte: Una veu tranquil·litzadora diu un analitzant que posteriorment descobreix que aquest timbre de veu era present en el moment en què es va enfrontar a qüestions subjectives complexes, un nom o un cognom relacionat amb alguna persona de la seva història, un treball teòric o una presentació clínica ... són els elements que anomenem el significant de la transferència, mitjançant el qual es tria a un analista determinat. Posteriorment al llarg de la seva anàlisi aquestes eleccions van prenent significació i perdent-la també perquè l'important és que l'analista per ser-ho, hagi arribat al final de la seva anàlisi i s'hagi produït el que Lacan anomena el desig de l'analista, concepte específic de la psicoanàlisi lacaniana que significa la producció d'un desig nou, que posa al practicant en disposició de portar a altres subjectes fins al final de les seves cures.

Potser alguns de vosaltres podeu pensar que la psicoanàlisi us podria ajudar no només en la vostra pràctica i en la consecució del vostre futur professional, sinó també en algunes de les vostres dificultats en la vida quotidiana però allora témer que sigui una pràctica massa cara o de llarga durada.

La psicoanàlisi requereix pagar no només amb un esforç personal, sinó amb diners. Aquesta és una condició ineludible. Freud ho argumenta explicant que l'analista viu d'això com qualsevol altre professional, però que a més en general a les coses que no es paguen no els donem un valor. Els diners són un element de la cura, i la forma com ho tracta l'analista'n genera moments molt interessants que donen peu a sorpreses com actes fallits, descuits ... que permeten un treball sobre l'inconscient. Així el analitzant que s'oblida pagar una sessió concreta que considera que l'analista no ha estat a l'altura de les seves obligacions, o que paga de més perquè aquest dia gairebé no ha parlat, o paga una quantitat equivocada, que després comprovarà que té relació amb un esdeveniment de la seva vida.

Us posaré un exemple d'un pacient del propi Freud: Un funcionari afectat d'innombrables preocupacions, que Freud no especifica, va cridar la seva atenció per que en abonar-li els honoraris, ho feia amb bitllets de banc targsos i nets. Freud li diu, fent broma, que aquests bitllets revelen la seva condició de funcionari de l'estat i el pacient li respon que no, que els bitllets no són nous sinó que té costum de netejar-los i planxar-los, doncs li dóna remordiments de consciència lliurar bitllets bruts, que podrien causar infeccions. Freud l'interroga sobre la seva vida sexual i el li confessa que exerceix en famílies de la burgesia el paper de vell parent amable i convida a joves d'aquestes famílies a fer excursions, arreglant-se-les per passar la nit fora. Quan la noia en qüestió dorm, s'introdueix en el seu llit i la masturba. Freud li pregunta si no tem causar dany, infectant els genitals amb les mans brutes. El subjecte indignat li respon:

"què mal vaig a causar ?, totes es troben bé, moltes d'elles estan casades i em segueixen tractant" .I conclou Freud: Va prendre malament la meva observació i no va tornar a la meva consulta .

La psicoanàlisi té un preu, de vegades menor que altres "formacions" que fa el candidat a analista com Màster o postgraus, però la rendibilitat que obtindrà serà molt probablement equivalent o superior a l'invertit.

A més cal aclarir que els honoraris astronòmics dels analistes d'altres èpoques, s'han adaptat a la realitat actual i són assequibles per a totes les butxaques

És veritat que la cura analítica portada fins al final moltes vegades és un procés prolongat. Però no ho és tant si pensem en el temps que ha pres la construcció d'una neurosi o d'un símptoma invalidant. També hi ha persones que creuen que la psicoanàlisi és un procés interminable. No obstant això, l'anàlisi personal té un final que està clarament formalitzat i que respon a uns procediments avaluadors concrets.

Generalment les persones que han transitat per una anàlisi lacanià i que arriben a un final satisfactori, manifesten haver assolit una milloria dels seus símptomes i a més un canvi substancial en la seva subjectivitat i especialment en la relació amb la seva veritat , el seu desig i la seva consecució.